

Bangladeş: “Temmuz devrimi”nden bir yıl sonra, belirleyici çatışmalar henüz yaşanmadı
Bu makale, Lutte de Classe (Sınıf Mücadelesi) 250 sayısından bir çevirisidir (Eylül-Ekim 2025).

5 Ağustos 2024'te Bangladeş ordusu genelkurmay başkanı General Waker-uz-Zaman, on beş yıldır iktidarda olan Başbakan Sheikh Hasina'nın kaçtığını duyurdu. 8 Ağustos'ta, muhalefet lideri Nobel Barış Ödülü sahibi Muhammad Yunus, ordunun desteklediği geçici hükümetin başına geçti. Sözü neydi? Kanlı bir baskıya rağmen Hasinayı deviren halk ayaklanmasında dile getirilen demokratik talepleri yerine getirmektir. Bir yıl sonra, “Temmuz devrimi”nin uyandırdığı umutlar ne durumda?

Bangladeş, İngiliz sömürge Hindistanının bölünmesiyle ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerden biridir: 1947'deki bölünmeyle Hindistan ve Pakistan, ardından 1971'de Bangladeş'tir. Bu iki ayrılık, 1947'de İngilizler tarafından yapay olarak çizilen sınırların bir sonucu olarak, her biri milyonlarca ölü ve yerinden edilmiş insanla sonuçlanan savaflara yol açtı. Bu sınırlar, Müslüman veya Hindu çoğunluklu bölgeler arasında dini sınırlar olarak çizilmişti. Bu sınırlar, bölündükleri halkların gerçek ekonomik ve sosyal bağlarını ve isteklerini hiçe sayıyordu. Ve bu sınırlar, sömürgecilikten kurtulan devletler arasında sürekli sınır çatışmalarına neden oldu. Sömürgeciler, egemenliklerini sağlamak için etnik veya dini grupları birbirine düşürmüştü. Onların yerini alan milliyetçiler de aynı yolu izlediler. Üç yüzyıllık sömürgecilik, aynı zamanda bir kıtlık tarihi mirası bıraktı – 1943'da İngiliz Başbakanı Winston Churchill, üç milyon Bengalliye ölüme terk etti – ve yıkılmış, geri kalmış, halkına insanca bir yaşam sağlayamayan ekonomiler.

Eski sömürge Bengal, 1947'de ikiye bölünen topraklardan biriydi: Batı Bengal Hindistan'a katıldı; Doğu Bengal ise Pakistan'ın batı kısmından 2 bin kilometre uzakta, Pakistan'ın doğu kısmı oldu (bugünkü Pakistan). 1971'de, Pakistan ordusunun ABD'nin onayıyla Doğu Pakistan halkına karşı yürüttüğü acımasız bir savaşın ve Hindistan'ın Pakistan ordusuna karşı askeri müdahalesinin ardından, Doğu Pakistan bağımsız Bangladeş oldu. O zamandan beri Bangladeş'in siyasi hayatı şiddetli çatışmalar, militanların ve siyasi liderlerin suikastları ve askeri darbelerle şekillendi. Askeri diktatörlük dönemleri dışında (esas olarak 1975-1990 yılları), iki rakip burjuva milliyetçi parti dönüşümlü olarak iktidarda kaldı: muhafazakâr Bangladeş Milliyetçi Partisi (BNP) ve tarihsel olarak ilerici, hatta sosyalist olarak kendini tanıtan Şeyh Hasina'nın Awami Ligi (Halk Ligi). 2009'da iktidara geri dönen Hasina, otoriter bir rejim kurdu.

Emperyalizm tarafından şekillendirilmiş, az gelişmiş bir ülke

Yüksek büyüme oranları nedeniyle bazen “ekonomik mucize” olarak nitelendirilen Bangladeş, 170 milyonluk nüfusunun yarısı 26 yaşın altında olmasına rağmen, gerçekte yoksulluk ve az gelişmişlikten muzdarip bir ülkedir. Sömürgecilikten miras kalan bu sorunlar, günümüzde daha çok büyük emperyalist burjuvazinin dünya ekonomisi üzerindeki hakimiyetinin bir sonucudur. 2010'dan beri dünyanın ikinci büyük tekstil ihracatçısı olan (Çin'in ardından) Bangladeş, Amerikan ve Avrupalı giyim şirketleri H&M, Zara, Adidas, GAP'ın kararlarına tabi olan, en alt düzeyde bir alt yüklenici olarak dünya ekonomisine entegre edilmiştir. Bu şirketler pazarı yönetmekte ve ülkedeki 4 bin tekstil fabrikasında üretilen servetin aslan payını cebe indirmektedir. 4 milyon 500 bin işçi (bunların yüzde 60'ı genç kadınlar) genellikle tehlikeli koşullarda giysi ve ayakkabı üretmektedir. Bu tehlikeli koşullar, 2013 yılında Rana Plaza binasının çökmesi sonucu bin 138 işçinin hayatını kaybetmesiyle trajik bir şekilde ortaya çıkmıştır. 2024 yılında aylık yaklaşık 90 avro (bugün 4 bin 500 TL) maaşla, günde 9 ile 14 saat (ve hatta daha fazla, dünya talebinin en yoğun olduğu dönemlerde 7 gün 24 saat) çalışıyorlar. Böylelikle, Bangladeş'in ihracat değerinin yüzde 82'sini (2023 yılında 36 milyar dolar) üretiyorlar ve bu ihracat, doğrudan veya devlet kasalarının yağmalanması yoluyla, Bangladeş'in kapitalistlerinin, siyasi ve askeri liderlerinin servetlerinin temelini oluşturuyor. Bu liderler, büyük emperyalist burjuvazinin ajanları olarak bu şekilde ödüllendiriliyorlar.

18 milyon gencin işsiz kaldığı geniş halk kitleleri ise, her yıl 500 bin Bangladeşlinin yaptığı

gibi, sürgüne gitmek zorunda kalmadıkları sürece, hayatta kalabilmek için kayıt dışı işlerde çalışmak zorundadırlar. Böylece, özellikle komşu Asya ülkeleri ve Basra Körfezi ülkeleri olmak üzere, dünyanın işçi sınıfına karışırlar. Kapitalizm, nüfusa en azından geçimini sağlayacak bir iş ve maaş garanti edemiyor. Bangladeş'i az gelişmişlikten kurtaramıyor. Tekstil üretiminin değeri son on beş yılda dört katına çıkmış olsa da, sanayi istihdamı durgunlaşmıştır. Sömürünün acımasızlığı değişmemiş, hatta şiddeti artmıştır. İşte Temmuz 2024'teki ayaklanmanın doğduğu "ekonomik mucize" budur.

Kota karşıtı mücadeleden rejime karşı ayaklanmaya

Ayaklanmanın doğrudan nedeni, iktidar partisi olan Şeyh Hasina'nın Halk Ligini haksız bir şekilde kayırdığına inanılan kota sistemidir. Kamu işlerinin yüzde 30'u, 1971 bağımsızlık savaşında Pakistan ordusuna karşı savaşan siviller, onların çocukları ve 2010'dan itibaren torunları için ayrılmıştı. Yıllarca süren öğrenci mücadelesinin ardından 2018'de kaldırılan bu kotalar, 5 Haziran 2024'te Yüksek Mahkeme tarafından yeniden yürürlüğe konuldu. Bunun üzerine, kota karşıtı hareket hemen yeniden başladı. 1 Temmuz'da öğrenciler, bir yönetim örgütü olan Ayrımcılığa Karşı Öğrenciler (SAD) kurdular. Şehirlerde on binlerce öğrenci ve giderek artan sayıda, kendilerini geleceksiz hisseden her kesimden gençler tarafından protestolar ve karayolu ve demiryolu blokajları (Bangla Blokajı, Bangladeş Ablukası) düzenlendi.

Protestolar karşısında Hasina, göstericileri "ulusal kurtuluşa karşı hainler" olarak nitelendirerek kışkırtmakla yetinmedi. Temmuz ortasında, cop ve ateşli silahlarla donanmış Halk Ligi öğrencileri ve yöneticileri ile devletin baskı güçleri tarafından yürütülen şiddetli bir baskı kampanyası başlatıldı. En acımasız olanlar arasında, 2000-2010 yıllarında ABD ve İngiltere tarafından eğitilmiş olan Hızlı Hareket Taburları'nın terörle mücadele birimleri vardı. Bu birimler, binlerce muhalifi ortadan kaldırmış olmalarıyla biliniyordu. Bunlara özellikle polis ve ordu da eklenmişti. 16 Temmuz'da kolları açık bir şekilde dururken polis tarafından öldürülen öğrenci Abu Sayed'in ölümü özellikle dikkat çekti. Cinayetin video kaydı, hikayesi gibi geniş çapta yayıldı: Yoksul bir işçi ailesinden gelen, köyü onun eğitim masraflarını karşılamak için para toplayan bir gençti. Sayed, devlet güçlerinin baskınlarında, çoğu evlerinde olmak üzere, onlarca çocuk da dahil olmak üzere bin 400'den fazla kişinin öldürüldüğü olanlardan biriydi. 10 binden fazla kişi tutuklandı ve çoğu işkence gördü. Ancak, baskı, protestoları durduraktan uzaktı, aksine daha da alevlendirdi.

Kotalara karşı duyulan adaletsizlik hissinin yanı sıra, hareketin gücü, Bangladeş'in kalkınmasıyla ilgili resmi söylemlerle gerçekte yaşananlar arasındaki çelişkiden kaynaklanan derin öfkeden geliyordu. Nüfusun büyük çoğunluğu, sosyal eşitsizliklerin artmasını, çift haneli enflasyonu, yoksulluğun yaygınlaşmasını ve gıda temininde yaşanan zorlukları (2023 yılında 38 milyon kişi resmi olarak gıda güvensizliği içindeydi) kendi gözleriyle görüyordu. Buna kitlesel işsizlik, iş bulmak için yaygınlaşan yolsuzluk ve son olarak Hasina hükümetinin açık otoriterliği de ekleniyordu. Kotaların çok ötesinde, öğrenciler tarafından başlatılan hareket, biriken sosyal ve siyasi öfkeyi ifade etmek için bir toplanma noktası haline geldi. 21 Temmuz'da Yüksek Mahkeme kotalar konusunda geri adım attığında, artık çok geçti: hareket rejime karşı bir isyana dönüşmüştü.

Temmuz ayaklanmasında işçiler

Öğrencilerin cesareti, sefalet içindeki bir topluma ve otoriter ve yozlaşmış bir devlete karşı mücadele ettikleri duygusu, toplumun yeni kesimlerini de mücadeleye çekmişti. Rikşov sürücüler, bisiklet taksilerini ambulansa dönüştürerek baskıyla yaralanan göstericilere yardım ettiler. Gündelikçi işçiler, küçük tüccarlar, kayıt dışı ekonomide çalışanlar ve tekstil işçileri (muhtemelen yüzlerce kişi öldürüldü) isyana katıldılar. Abu Sayed gibi, rejime karşı çıkan öğrencilerin çoğu da halktan geliyordu.

İşçiler, ayaklanmak için birçok nedeni onlarla paylaşıyordu. Ve kendilerine ait nedenleri de vardı. Başkent Dakka çevresindeki sanayi bölgelerinde, en büyüğü Gazipur olan, işçi ve

öğrenci militanları 16 Temmuz'dan itibaren, bazen ormanlarda, tekstil işçi sınıfına mücadeleyi yaymak için gizli toplantılar düzenlediler. Gazipur'da 16 ve 17 Temmuz tarihleri arasında binlerce broşür dağıtıldı. Burada tekstil işçileri, öğrencileri ve diğer işçileri de peşlerine takarak 17 Temmuz'da 10 bin kişi toplandı. Ertesi gün polis evlere, okullara ve fabrikalara baskınlar düzenleyerek toplu tutuklamalar yaptı. Aynı anda ordu helikopterleri göstericilere ateş açtı. Tekstil işçisi Nazrul İslam öldürüldü, birçok kişi yaralandı. 25 Temmuz'da yeni broşürler ortaya çıktı: bu broşürler öğrencilerin taleplerine katılıyor, öldürülen işçiler için adalet, kovuşturmanın durdurulması, toplantılara yönelik baskının yasaklanması, 30 bin taka (230 avro) asgari ücret ve fabrikaların kârlarının açıklanmasını talep ediyordu.

İsyanın liderliği, SAD öğrencilerinin elinde

İşçiler protestolara yoğun bir şekilde katılmış ve aralarından bazı militanlar taleplerini dile getirmeye çalışmış olsa da, işçi sınıfı hiçbir zaman kendi mücadele organlarına, kendi programına ve isyanda liderlik rolüne sahip olmadı. Talepler, sloganlar ve çağrılar SAD'ın öğrenci liderlerine bağlıydı. Tereddütlerine rağmen, rejime karşı bir halk ayaklanması haline gelen hareketin liderliğini üstlendiler. Ancak hiçbir zaman işçilerin ihtiyaçlarıyla ilgili talepleri veya kapitalistlerin kâr ve iktidarına yönelik hedefleri öne çıkarmadılar. Ayaklanmayı küçük burjuva demokratik özlemleriyle sınırladılar: özgürlük, ilerleme, eşitlik ve adalet ilkelerine yaptıkları çağrılar, geniş kitlelerin duygularını yansıtıyor olsa da, kapitalist egemenliği ve emperyalist düzeni kabul ettikleri için boş sözler olarak kalmaya mahkûmdu. Kotalarda haklarını elde ettikten sonra, öğrenci liderleri ölüler için adalet ve çeşitli liderlerin istifasını talep etmekle yetindiler. 3 Ağustos'ta, isyanın derinleşmesi ve isyan niteliği (ülkedeki 600 polis karakolunun 450'si saldırıya uğradı veya yakıldı), onları tek bir talep sunmaya itti: Hasina'nın istifası. Bu hedefe ulaşmak için, vergi, harç ve kamu kurumlarını boykot etmeye odaklanan "işbirliği yapmama" adlı bir plan sundular. Bu plan, özellikle tekstil ve Chittagong limanındaki işçileri işe gitmemeye çağırıyordu. Öğrenci liderleri, işçi sınıfının ekonomik ağırlığını politikalarında bir araç olarak kullanmayı umuyorlardı. Sonunda, 4 Ağustos'ta, bu liderlerden biri olan Nahid İslam şöyle dedi: "Sopalar yetmezse, silaha sarılmaya hazırız. [...] Her mahallede, her köyde direniş komiteleri kurun. [...] Bundan böyle, ülkeyi öğrenciler yönetecek". Sonraki gelişmeler, bu devrimci sözlerle rağmen, bunun mümkün olmadığını gösterecekti.

Ordu Hasina'yı terk ediyor

Çünkü Hasina otoriter bir şekilde yönetiyor olsa da, bunu gerçek iktidarın sahibi olan kapitalist sınıfın adına ve çıkarları için yapıyordu. Kapitalist sınıf da devlet aygıtına dayanıyordu. Ancak öğrenci liderleri hiçbir zaman bu iktidarı hedef almadılar. O zaman mesele boykot etmek veya engellemek değil, bu iktidarı ortadan kaldırmak ve onu başka bir iktidarla, yani bunu yapabilecek tek sınıf olan işçi sınıfının iktidarıyla değiştirmek olurdu. Ancak hiçbir siyasi güç, kendi içinde bu hedefi ona vermek istemiyordu. Egemen sınıfların liderleri açısından, hareketin sadece baskı, sokağa çıkma yasağı ve internetin kesilmesi ile durdurulamayacağı açıktı. 3 ve 4 Ağustos'ta, yarım milyondan fazla gösterici, baskıların doruk noktasına ulaştığı halde, yılmadan bir araya geldi. Ayaklanmanın devrime dönüşmeden önce yatıştırılması için bir çözüm bulunması gerekiyordu. Sonuçları belirsiz olan daha şiddetli bir baskıya girişmek yerine, demokratik illüzyonları kullanma kararı alındı. 4 Ağustos akşamı, başkomutan General Waker-uz-Zaman, o gün hala baskılara katılan ordunun "her zaman halkın yanında" olacağını açıklamıştı. Aynı gün, emekli subaylar ordudan "sokaklardan çekilmesini" talep ettiler. Eski bir genelkurmay başkanı da şunları ekledi: "Tüm cinayetler, işkenceler, kayıplar ve toplu tutuklamalar bizi derinden endişelendiriyor, rahatsız ediyor ve üzüyor. [...] Silahlı kuvvetlerimiz hiçbir koşulda mevcut durumun sorumlusu olanlara yardım etmemelidir." Hasina'yı terk ettiler. Ertesi gün, on beş yıl iktidarda kaldıktan sonra Hasina, Hindistan'a kaçmak zorunda kaldı. General Zaman bunu duyurdu. O sırada yüz binlerce protestocu, SAD'ın çağrısı üzerine "Dakka için Uzun

Yürüyüş’e çıkmıştı: Öğrenci lideri Asif Mahmud’a göre “son savaş” olması gereken bu yürüyüş, halkın coşkusuyla dolu bir kutlamaya dönüştü.

Hasina gitti, generaller kaldı

İsyan, varlıklı kesimi önemli bir geri çekilmeye zorlamıştı, ancak bu başarının belirleyici bir yanı olmadığına dair bir farkındalık yoktu. Hasina, ordunun ve devlet aygıtının başına sadık kişileri getirmişti. General Zaman’ın kendisi de Hasina’nın ailesine evlilik bağıyla bağlıydı. Birçok tekstil kapitalisti, bazen üye, hatta milletvekili olarak Halk Ligi ile bağlantılıydı. Hasina’nın düşüşüyle birlikte, bazıları fabrikalarını kapatıp yurt dışına kaçmanın daha akıllıca olacağına karar verdi. Ancak kapitalistlerin sınıf çıkarları, Hasina ve belirli kapitalistlerin durumunun ötesine geçiyordu. Önemli olanı korumak için, bir geri çekilme ve görünürde bir karışıklık riskini göze almak gerekiyordu.

İsyana katılan işçilerin sayısı giderek artarken ve komiteler kurma çağrısına uymaları riski ortaya çıkarken, acilen harekete geçmek gerekiyordu. Askerler ve genç subaylar arasında, baskının şiddetine karşı hoşnutsuzluk, hatta isyana sempati belirtileri ortaya çıkmaya başlamıştı. Özellikle, tekstil işçilerinin sömürüsüne devam etmek için istikrarlı bir duruma dönülmesi gerekiyordu, zira Temmuz sonunda sektörün patronları günde 150 milyon dolar zarar ettiklerini açıklamışlardı. İsyan ve baskı, üretimi aksatmıştı. Ve sipariş verenler, yani Amerikan ve Avrupalı giyim sektöründeki çokuluslu şirketler, beklemek gibi bir seçenek düşünmüyorlardı. Bangladeşli kapitalistler siparişleri karşılayamıyor muydu? Sipariş verenler, siparişlerini Hindistan veya Vietnam’daki rakiplerine veriyorlardı. Küresel ekonomik rekabette, rekabet gücü sadece ücretlerle değil, devletlerin düzeni ve sömürünün sürekliliğini sağlama kapasitesiyle de ölçülür. Hasina bu rolü artık yerine getiremediğinden terk edildi ve generaller bir plan bulmak için harekete geçti.

Yunus ve geçici hükümet

Öğrenciler de örgütleniyorlardı, ancak amaçları farklıydı. Hasina’nın kaçıışı, ülkedeki 200 bin polisin, az önce bastırdıkları kişilerin öfkesinden korktukları için saklanmalarına neden olmuştu. Toplumun en gerici kesimleri bu durumu fırsat bilerek, özellikle Hindu azınlığa karşı toplumsal şiddet eylemlerinde bulundu. Öğrenciler, komiteleriyle birlikte trafiği düzenlemek, sokakları temizlemek, mahalleleri, malları ve ibadethaneleri korumak için örgütlendiler. Ancak bu, “ülkeyi yönetmek”ten çok uzaktı.

İnisiyatif ordudaydı – ordu ise sokakları hiç terk etmemişti. Arkasında uzun bir deneyim vardı. 6 Ağustos’tan itibaren, ordunun liderleri ile muhalefet partileri arasında bir toplantı yapıldı. Aynı gün, ordu öğrenci liderlerini yeni hükümetin oluşumu için müzakereye davet etti. Bangladeş’teki tüm sömürücülerin büyük memnuniyetine, öğrenci liderleri, kanlı bir baskıdan sonra demokrasinin garantörü rolünü üstlenen orduya destek verdiler. Bir isim üzerinde anlaştılar: Muhammed Yunus. 8 Ağustos’tan itibaren Yunus geçici hükümetini kurdu.

2006 Nobel Barış Ödülü sahibi, “yoksulların bankeri” olarak bilinen ve mikro krediler konusunda uzmanlaşmış Yunus, çeşitli burjuva kurumlarında uzun bir kariyere sahipti. Hasina’nın muhalifi olan Yunus, hiçbir partiye üye değildi. Burjuva ve emperyalist sınıfın proletarya üzerindeki egemenliğini sürdürmek için demokratik bir paravan görevi görebilirdi. Öğrencilerin duygularını ustaca okşayarak, onların isyanını “Temmuz Devrimi” olarak nitelendirdi, ki bu isyanı bastırmakla görevli olan da kendisiydi.

Yunus, eski bankacılar, savcılar, büyükelçiler ve üst düzey ordu subaylarından oluşan geçici hükümetini kurdu. Merkez bankasının başına, 27 yıl boyunca Uluslararası Para Fonu’nda çalışmış (ve müdahaleleriyle Bangladeş’ten sefaletin yayılmasına katkıda bulunmuş) bir ekonomisti atadı. İçişleri bakanlığını, ayaklanma sırasında göstericiler tarafından ele geçirilen silahların bir an önce geri alınması gerektiğini vurgulayan eski bir üst düzey ordu subayına verdi. Son olarak, geçici hükümetin Temmuz ayaklanmacılarını da temsil ettiği izlenimini vermek için, iki önemli öğrenci lideri olan Nahid İslam ve Asif Mahmud’a alt düzey bakanlık

görevleri verdi: aslında, onları daha iyi demobilize etmek içindi.

Geçici hükümet tekstil işçilerine karşı

Ancak işçiler hala sefalet ücretleri, ödenmemiş maaşlar, işsizlik ve sürekli artan fiyatlarla karşı karşıyaydı. Bu nedenle, Ağustos 2024'ten itibaren aylarca ve Mart 2025'te yeniden grevler ve işçi gösterileri çoğaldı. Geçici hükümet hakkında, sosyal eşitlik ve adalet vaatleriyle işçilerin kaderini önemseydiği umudunu uyandıran bazı yanılsamalar vardı. Ancak işçiler, bir tür güvensizliğin ifadesi olarak, beklemediler: harekete geçtiler. Hasina'yı kovarak, güçlerine güven duymaya başladılar. Onun ayrılmasıyla demokratik haklar kazandıklarını düşünseler de, bunun amacı kaderlerini iyileştirmek, örgütlenmek ve talepleri için mücadele etmektir: ücretler ve çalışma temposu, kalıcı istihdam, işten çıkarmaların durdurulması ve kara listelerin kaldırılması ve sendikal örgütlerinin tanınması.

İşçiler karşısında, patronların paralı çeteleri, sarı sendikaların liderleri ve her zamanki gibi polis ve ordu vardı. Yunus, mücadele eden işçileri yabancıların veya Halk Ligi'nin hizmetinde olmakla, "Temmuz devriminin" düşmanları olmakla suçladı. 2024 yılının Ağustos ayı sonunda, orduya özel yargı yetkileri verildi ve Yunus'un bir danışmanının "yıkıcı faaliyetler" olarak nitelendirdiği eylemlere son vermek için sanayi bölgelerine konuşlandırıldı. O zamandan beri, 2013 ve 2023 yıllarındaki işçi mücadeleleri sırasında olduğu gibi, en az iki işçi devlet güçleri tarafından öldürüldü. Beklemeden mücadele eden tekstil işçileri, geçici hükümetin işçi düşmanı olduğunu ortaya çıkardılar. Hasina ile Yunus'un aynı kapitalist sömürücüler, aynı polisler ve aynı devletle karşı karşıya olduklarını gördüler.

Mücadelenin sonucu henüz belli değil

Bugün kriz hala devam ediyor. Halk Ligi yasaklandı ve Şubat-Mart aylarında "Şeytan Avı" operasyonu sırasında 12 bin üyesi tutuklandı. Boşalan pozisyonları ele geçirmek için burjuvazinin farklı siyasi fraksiyonları arasında rekabet kızışıyor. BNP, İslam Kongresi ve artık Ulusal Vatandaş Partisi (SAD öğrenci liderleri tarafından kuruldu) geçici hükümet gibi milliyetçi ve savaşçı pozisyonlar sergiliyor (özellikle Hindistan'a karşı). BNP (Bangladeş Milliyetçi Partisi) çeteleri şimdiden patronların hizmetinde olan Halk Ligi çetelerinin yerini alıyor. İslamcılar ise gösteriler düzenliyor ve saçlarını örtmeyen kadınları taciz etmeye başlıyor. Mayıs sonunda, orduyla ilişkileri gergin olan Yunus istifa etmekle tehdit etti. Generallerin tehditleri ise başka bir boyuttadır: "ülkenin egemenliği ve birliği" adına, askeri darbeyle siyasi krizi çözmeye ve aynı zamanda toplumsal kargaşayı bastırmaya çalışabilirler.

Sonuç ne olacak?

Kesin olan şey, burjuva demokrasisinin, resmi olarak varlığını sürdürmeden önce, Bangladeş gibi az gelişmiş bir ülkede elinden geleni yaptıdır: Egemen sınıfların sömürücü toplumlarını sürdürebilmeleri için, koşullara bağlı olarak belirlenen bir siyasi seçenek. Geri kalanı için, öğrenci liderleri Yunus ve arkadaşlarının iddia ettiklerinin aksine, ne Şubat 2026'da yapılacak olası seçimler ne de anayasa reformu "otoriterliğin geri dönüşünü" engelleyecektir.

Bangladeş, kriz içindeki küresel kapitalist ekonominin en alt sıralarında yer almaktadır. Bangladeş burjuvazisinin ve devletin yapısını belirleyen, aynı zamanda halk kitlelerini sefalet içinde tutan ve işçi sınıfını çılgınca sömürüye maruz bırakan da bu temellerdir. Hasina yönetimindeki devletin acımasızlığı, onun kişiliğinin bir sonucu değil, bu uzlaşmaz toplumsal çelişkilerin sonucudur. Kapitalizm çerçevesinde, başka türlü olamaz. SAD'ın öğrenci liderleri Temmuz ayaklanmasını bu çıkmaza sürüklediler. İşte bu yüzden Yunus hükümeti tekstil işçilerinin mücadelelerine iftiralara, coplara ve kurşunlarla yanıt verdi.

Gelecek için dersler

Ordu yeniden saldırıya geçerse, üstünlük yeniden öğrenci gençliğine ait olursa ya da işçi sınıfının henüz dağınık olan mücadelelerinin yaygınlaşmasıyla olursa olsun, 2024 yazından daha belirleyici mücadeleler bizi bekliyor. O zaman, geçen yıldan dersler çıkarmak çok

önemli olacak.

Son yıllarda Burma veya Sri Lanka’da olduğu gibi, Bangladeş’teki isyancılar da mücadelecı ruhlarından ödün vermediler. Eksik olan şey, kapitalist sistemi ve emperyalizmin dayattığı dünya bölünmesini sorgulamayı amaçlayan bir liderlikti. Bu anlamda, şu anda belirleyici bir mücadele yaşanıyor: işçi sınıfının gelecekteki mücadelelerde kendi çıkarlarını ve programını savunabilmesi için devrimci bir komünist parti kurmak ve bunun için kapitalistleri ve onların devletini ortadan kaldırarak iktidarı ele geçirme hedefini belirlemektir. Bangladeş işçi sınıfı, Asya ve dünyadaki işçilere yol göstererek, yoksulluk ve az gelişmişlikten kurtulmak için ilk adımı atmış olacaktır. 2024 yazındaki ayaklanma ile harekete geçen, özgürlük ve ilerleme konusunda boş vaatler ve sözlerle yetinmeyi reddeden işçiler ve öğrenciler, işçi sınıfında bu perspektifi somutlaştırmak için çalışabilirler.

20 Ağustos 2025